

'Meten is weten'

Duurzaamheidsindicatoren als basis voor een geïntegreerd beheer van de Noordzee

Hannelore Maelfait • Adjunct adviseur Coördinatiepunt Geïntegreerd beheer van Kustgebieden (GBKG)

Voor het voeren van een aangepast beleid voor de Noordzee is het noodzakelijk om over een grote verscheidenheid aan gegevens en informatie van hoge kwaliteit te beschikken. Een goed bestuur vereist een goede wetenschappelijke onderbouw, want bij het nemen van beslissingen moet men kunnen inschatten wat de effecten van maatregelen zijn op ecologisch, economisch, sociaal en institutioneel vlak. Een set van zogenaamde 'duurzaamheidsindicatoren' kan het antwoord bieden op deze vraag naar juiste en bruikbare informatie op maat van de beleidsverantwoordelijken. Een indicator is een meetinstrument dat complexe informatie (die bijvoorbeeld een beleidsdomein, een sector, een relevant fenomeen beschrijft) reduceert tot één of enkele getallen of waarden die toelaten om de stand van zaken overzichtelijk en in één oogopslag weer te geven en om trends op te volgen. Het gebruik van indicatoren die duurzaamheid meten laat toe na te gaan of een gebied evolueert in de richting van, of net weg van duurzame ontwikkeling.

■ De indicatoren voor zeevisserij tonen verschillende trends zoals een daling van de werkgelegenheid in de visserij maar ook een daling van het aantal visstocks binnen veilige referentiewaarden.

De duurzaamheidsindicatoren voor de Belgische kust

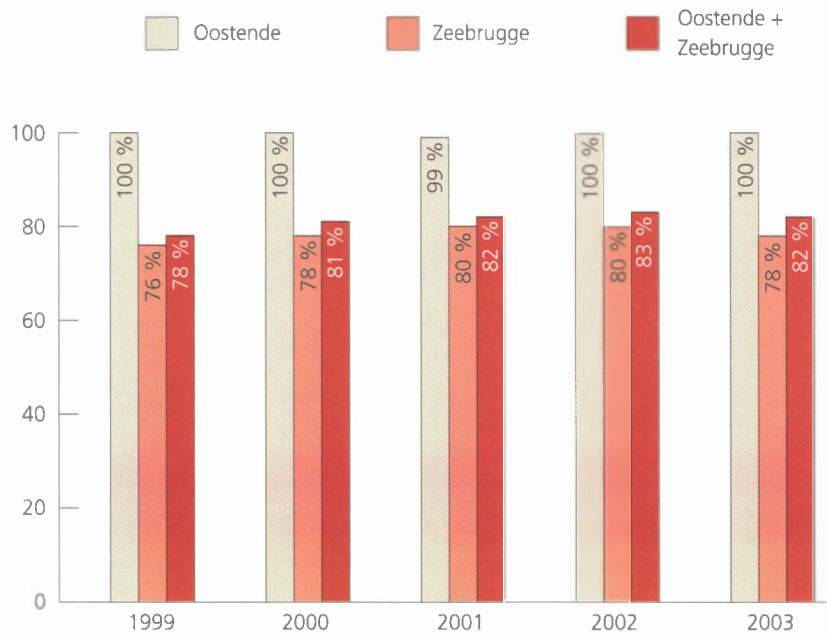
Het proces voor het opstellen van een indicatorenset voor de Belgische kust startte in het jaar 2000, onder impuls van de Vlaamse Overheid en de Provincie West-Vlaanderen. In een eerste fase werden er zes prioriteiten voor de kust geïdentificeerd, en werd hieraan een eerste lijst van meer dan 200 mogelijke indicatoren gekoppeld¹. Hiertoe werden tijdens zogenaamde 'domeinvergaderingen' 21 sleutelfiguren geraadpleegd. Vervolgens werd er een participatief proces opgestart². Een 70-tal kustactoren werkten mee aan de verdere selectie en beperkten de oorspronkelijke lijst tot een coherente set van 21 indicatoren. Dit instrument, met als specifieke doelstelling het opvolgen van de duurzame ontwikkeling aan onze kust, werd tot 'duurzaamheidsbarometer' voor de kust gedoopt.

De barometer geeft de gebruiker inzicht in typische kustfenomenen en laat toe het gevoerde beleid aan de kust en op zee te beoordelen.

Om van een set indicatoren een levend en bruikbaar instrument te maken, moeten ze actief en herhaaldelijk onder de aandacht gebracht worden. Voor de kustbarometer gebeurt dit via een **interactieve website** (www.kustbeheer.be/indicatoren), een uitgebreide **technische fiche** per indicator en een **periodieke publicatie**: het kustkompas.

Figuur 1

Aandeel Short Sea Shipping per West-Vlaamse haven, periode 1999-2003 (in %)

Bron: State of the Coast of the Southern North Sea. Lescrauwaet A.K. et al. (2005)

EEN GOEDE
INDICATOR HEEFT
EEN SIGNAALFUNCTIE
OF LAAT TOE HET
GEVOERDE BELEID TE
EVALUEREN

- Het belang van de zeehavens stijgt onder meer door het toenemen van Short Sea Shipping. Dit vertaalt zich in betere werkgelegenheidsperspectieven op vlak van de goederenbehandeling, het transport en de logistieke diensten.

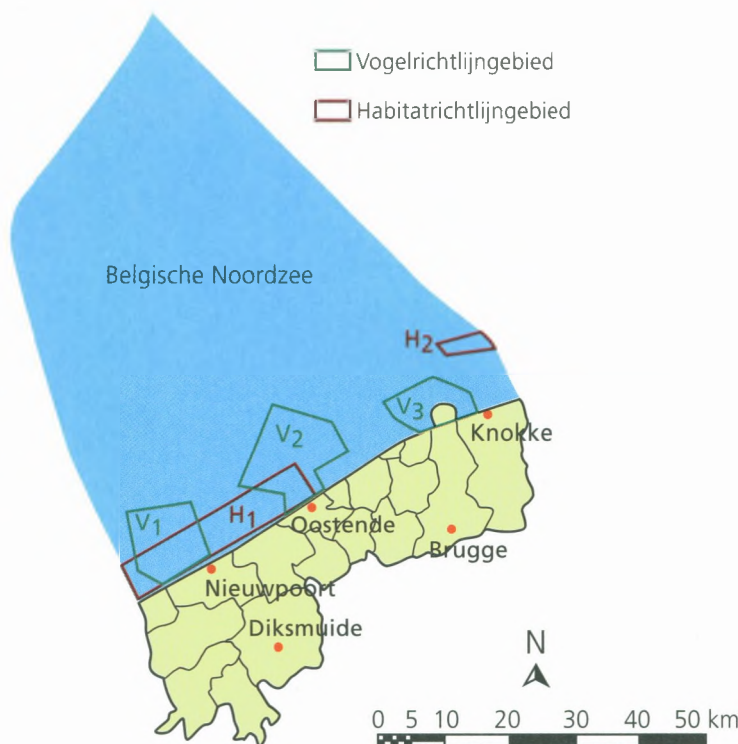
De website verleent vrij toegang tot de data en de achtergrondinformatie. Hij is voor iedereen toegankelijk en wordt continu geactualiseerd met de laatste gegevens. De technische fiche bevat gedetailleerde informatie per indicator en is bedoeld voor diegenen die dieper wensen in te gaan op een bepaalde meting. Het kustkompas is een publicatie die de 21 indicatoren bespreekt en ze in een ruimer beeld plaatst. Het is een attenderingsinstrument dat zich richt tot beleidsmakers, ambtenaren en kustactoren. Het kustkompas schetst de situatie aan de kust en reikt suggesties aan voor een meer duurzame benadering. Aan de realisatie van het kustkompas werken zo'n 50 wetenschappers mee, hetzij als auteur, als lector of als redactielid.

Relevante indicatoren voor het beleid

Hieronder volgen enkele concrete voorbeelden van de beleidsrelevantie van de indicatoren. Het gaat hier om een selectie van

Kaart 1

Afbakening van de nieuwe mariene beschermde gebieden in het kader van het duurzaam beheersplan voor de Noordzee (oktober 2005)

Bron: De digitale kustatlas: www.kustatlas.be

indicatoren die vooral betrekking hebben op de zeezijde van onze kust en van naburige Franse, Engelse en Nederlandse gebieden in de Zuidelijke Bocht van de Noordzee (de zogenaamde SAIL-regio). De resultaten van andere indicatoren zijn terug te vinden in de rubriek 'Regioscan' op pagina 36.

Indicator: Olievervuiling op zee

Verschillende internationale verdragen en beleidskrachtlijnen hameren op het beschermen van het mariene milieu tegen onder meer eutrofiëring, afval en olievervuiling. De positieve trend die bijvoorbeeld te zien is bij de indicator 'olievervuilingen op zee', kan toegeschreven worden aan een strengere nationale wetgeving en aan verhoogde controles. Sinds 2003 is er in België een 'nultolerantie'-beleid van kracht. In het kader hiervan worden alle op olieverontreiniging betrapte schepen vervolgd, ook als het gaat om een uiterst kleine olievlék.

Indicator: Aandeel Short Sea Shipping

Vanuit verschillende overheden wordt er geijverd om duurzaam, veiliger en milieuvriendelijker maritiem transport uit te bouwen.

Short Sea Shipping (SSS), verhoging van de vervoerscapaciteit en bescherming van de tewerkstelling maken hier een belangrijk deel van uit. De realisatie van deze beleidsdoelstelling kan worden opgevolgd via verschillende indicatoren, zoals bijvoorbeeld 'aandeel short sea shipping'. Deze indicator toont aan dat het aandeel van SSS voor de havens in West-Vlaanderen stijgt van 78% in 1999 naar 82% in 2003 (figuur 1). Hopelijk is deze positieve trend een aanwijzing dat er een overschakeling is naar een duurzamer transport.

Indicator: Strandwaterkwaliteit

Een goede indicator laat een visualisering en evaluatie toe van de wisselwerking tussen het gevoerde beleid en de normen die worden opgelegd. De indicator 'strandwaterkwaliteit', bijvoorbeeld, toont dat de kwaliteit van het strandwater voldoet aan de Europese minimumnorm. Vanuit wetenschappelijk oogpunt was te horen dat deze norm reeds voorbijgestreefd is. Het Europese parlement stemde half januari in met strengere richtlijnen om de kwaliteit van het zwemwater te verbeteren. Dit zal dus ook gevolgen hebben voor het beeld dat de indicator toont.

Indicator: Beschermde natuurgebieden

Indicatoren kunnen ook gekoppeld worden aan langetermijnplannen en -doelstellingen. In het Regeerakkoord van juli 2003 werd de ontwikkeling van een langetermijnvisie voor de Noordzee voorgesteld³. In een eerste fase van het duurzaam beheersplan voor het Belgische deel van de Noordzee, werden nieuwe regels vastgelegd voor de afbakening van zandwinningzones en zones voor elektriciteitsproductie (windmolenparken). In een tweede fase werden beschermde mariene gebieden afgebakend (KB van 14 oktober 2005). Door deze maatregelen komt België tegemoet aan de Europese verplichtingen inzake Habitat- en Vogelrichtlijngebieden. Concreet werden drie Vogelrichtlijngebieden en twee Habitatrichtlijngebieden afgebakend (kaart 1). In die gebieden gelden een aantal beschermingsmaatregelen, die bepalen welke activiteiten al dan niet mogen plaatsvinden.

De uitvoering van dit zogenaamde 'masterplan' kan gevolgd worden met de duurzaamheidsbarometer voor de kust. De positieve trend die de indicator 'beschermde natuurgebieden' toont, is onder meer een gevolg van het afbakenen van de beschermingszones in het kader van het masterplan.

Wisselwerking tussen metingen onderling

In deze coherente set duurzaamheidsindicatoren bestaat er een wisselwerking tussen metingen onderling. Zo tonen de indicatoren voor zeevisserij verschillende trends zoals een daling van de **werkgelegenheid in de visserij** maar ook een daling van het **aantal visstocks binnen veilige referentiewaarden**. Wanneer er dus – veelal op Europees niveau - maatregelen rond de visserijproblematiek worden genomen, moeten deze rekening houden met zowel de biologische toestand van de visbestanden als de economische positie van de visserijsector.

VERSCHILLENDE GRENSOVERSCHRIJDENDE SAMENWERKINGSVERBANDEN BENADRUKKEN HET BELANG VAN DE DUURZAAMHEIDSINDICATOREN VOOR DE KUST

Het uitgebreide proces dat gevolgd werd bij het totstandkomen van het kustkompas (zie hoger) toonde aan dat er nood is aan een bijsturing van de set indicatoren. In 2006 is er dan ook een grootschalige evaluatie gepland. In een eerste fase zal de bruikbaarheid van het instrument onder de loep worden genomen door middel van een sterkte-zwakke analyse. In een tweede fase zullen de indicatoren zelf worden geëvalueerd. Door de set indicatoren verder te verbeteren, zal de duurzaamheidsbarometer van de kust over een breder draagvlak kunnen beschikken en dichter aansluiten bij het gevoerde beleid. Zo zal de bruikbaarheid als beleidsondersteunend instrument vergroten.

Grensoverschrijdende indicatoren

Op Europees niveau is België een voortrekkertje bij het opstellen en onder de aandacht brengen van duurzaamheidsindicatoren voor de kust. Ook verschillende grensoverschrijdende samenwerkingsverbanden benadrukken het belang van indicatoren. Zo ijvert het SAIL partnerschap onder meer voor het herstel van de kust en mariene habitats en voor een dynamische maritieme economie. Het SAIL partnerschap wil de stand van zaken in de kustzones van de zuidelijke Noordzee visualiseren (kaart 2). Hiervoor wordt er gebruik gemaakt van

Kaart 2

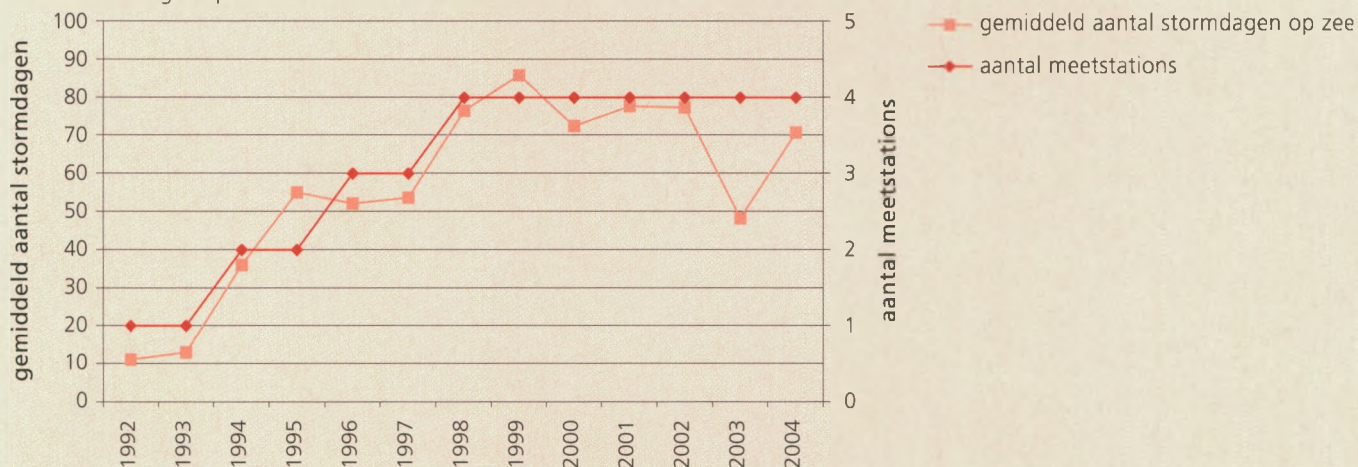
Het SAIL partnerschap, een grensoverschrijdend samenwerkingsverband, ijvert onder meer voor het herstel van de kust en mariene habitats en voor een dynamische maritieme economie. Bron: State of the Coast of the Southern North Sea. Lescauwaeet A.K. et al. (2005).

In de set van indicatoren die gebruikt wordt op Europees niveau, hebben verschillende indicatoren rechtstreeks betrekking op de Noordzee zoals: aantal stormdagen op zee (figuur 2), aantal items zwerfvuil op de kust (figuur 3), Aantal besmeurde vogels op de stranden (figuur 4). Meer lezen over deze indicatoren: www.vliz.be/projects/SAIL/

Figuur 2

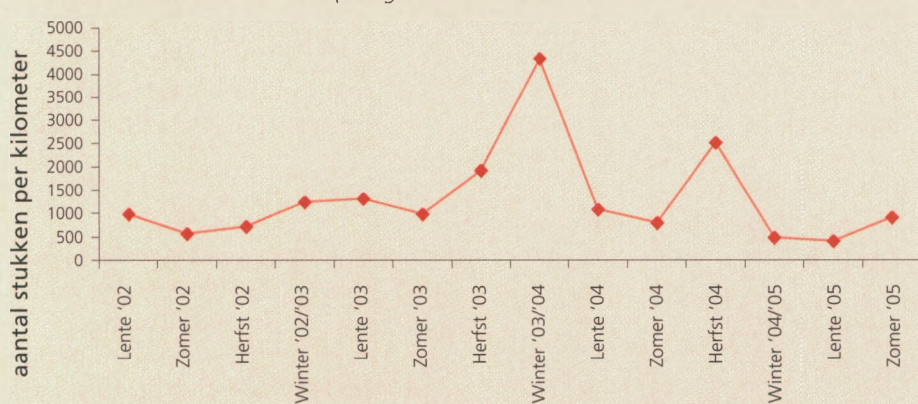
Aantal stormdagen op zee

Bron: State of the Coast of the Southern North Sea. Lescauwat A.K. et al. (2005)

Figuur 3

Gemiddeld aantal stukken afval op Belgische referentiestranden

Bron: State of the Coast of the Southern North Sea. Lescauwat A.K. et al. (2005)

Figuur 4

Trend in oliebevuilingsgraad bij gestrande zeekoeten langsheen de Belgische kust

Bron: Instituut voor Natuurbehoud

Werkgroep indicatoren en data

De Europese expertengroep GBKG, richtte in 2003 een "werkgroep indicatoren en data (WG-ID)" op. Deze kreeg de opdracht een lijst met indicatoren samen te stellen en de lidstaten ondersteuning te bieden bij het berekenen van de indicatoren.

De EU-expertengroep GBKG keurde in november 2004 twee sets van indicatoren goed:

- 1) Een indicatorenset om de vooruitgang van de implementatie van GBKG te meten (de "voortgangsindicatoren")
- 2) Een kernset van 27 indicatoren (samengesteld uit 45 metingen) voor duurzame ontwikkeling van de kustzone (de "duurzaamheidsindicatoren").

Aangezien de Belgische duurzaamheidsbarometer tot stand kwam via een verschillend, participatief proces, is het evident dat de indicatoren niet identiek zijn aan deze in de Europese lijst. Een zevental indicatoren komt voor op beide lijsten. De EU-indicatoren, zoals goedgekeurd in november 2004, worden gebruikt voor het evalueren van duurzaamheid in onze kustgebieden, en het ondersteunen van de EU rapportage inzake ICZM in 2006.

een set van 45 indicatoren. Deze lijst van duurzaamheidsindicatoren vormde ook de basis voor de lijst van indicatoren die door de 'Werkgroep Indicatoren en Data' van de expertengroep voor Geïntegreerd Beheer van Kustgebieden (GBKG) van de Europese Commissie goedgekeurd werd (zie kader).

Besluit

Indicatoren voor duurzame ontwikkeling geven trends en fenomenen weer die gelinkt kunnen worden aan strategische visies. Er bestaat echter geen afzonderlijke visie of strategie voor de kust als geheel (inclusief de Noordzee), maar de kustzone komt wel als speciaal aandachtsgedebied voor in vele beleidsplannen. De uitdaging bestaat er nu in ervoor te zorgen dat deze verschillende beleidsplannen op elkaar worden afgestemd. Zo kunnen ze allen samen aanleiding geven tot een duurzaam beleid. Via overleg en samenwerking kan er gezocht worden naar oplossingen die voor iedereen aanvaardbaar zijn. Verder kijken dan de neus lang is en begrip voor elkaar opbrengen,

daar gaat het om. Met als gemeenschappelijk doel een duurzame ontwikkeling van de kust en zee. Zodat nog vele toekomstige generaties kunnen genieten van de kust met haar zee van mogelijkheden. ■

* In samenwerking met Kathy Belpaeme, Ann-Katrien Lescauwaeet en Jan Mees

Over de auteurs:

Hannelore Maelfait en **Kathy Belpaeme** werken bij het Coördinatiepunt Geïntegreerd Beheer van Kustgebieden. De partners in het coördinatiepunt zijn de provincie West-Vlaanderen (projectleider) en de Afdeling Natuur, de Afdeling (Waterwegen) Kust, het VLIZ en FOD Leefmilieu. Het VLIZ zorgt voor wetenschappelijke en technische ondersteuning van het Coördinatiepunt GBKG.

Jan Mees is directeur van het Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ). **Ann-Katrien Lescauwaeet** is als wetenschappelijk medewerkster bij het VLIZ verantwoordelijk voor indicatoren.

- ¹ Paredis, E., Block, T. & J. Van Assche. (2001). Op weg naar duurzaamheidsindicatoren voor het kustgebied, Universiteit Gent, Centrum voor Duurzame Ontwikkeling, in opdracht van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Leefmilieu en Infrastructuur, AWZ-AWK
- ² Anon (2003). Voorstel voor een duurzaamheidsbarometer voor de kust. Environmental Consultancy and Assistance (ECOLAS): Antwerpen, Belgium
- ³ Federale Regering (2003). Regeerakkoord 2003. Een creatief en solidair België. Federale Regering: Brussel, België. D/2003/9737/1.